Feudális állammodellek Magyarországon

dr. Képessy Imre

Történelmi toposzok

I. “Szent István alapította a magyar államot.”

És mi történt azelőtt?

© Mezey Barna

I. Nagycsalád

- **vér**közösség
- élet- és **lakó**közösség
- **munka**közösség
- **elosztás**i közösség
- **tulajdon**közösség
- **szakrális** közösség

II. Ág (nemzetség)

- A vélt vagy valós vérségi összetartozást vallók
- várományosi közössége.
- közös ős tisztelete
- házasságkötési tilalom egymás között
- szolidaritás (fegyveres védelmi közösség)

III. Had (törzs)

- laza politikai közösség
- **érdek**közösség
- fegyveres **védelmi** közösség
    - de: “mi a legjobb védekezés?”

IV. Hétmagyar (törzsszövetség)

- A „nép”:
- A fegyverképes alkotóelemeken túl:
  - legyőzöttek,
  - befogadott idegen nemzetségek, törzsek, segédnépek – katonai segédnépek

II. A kalandozások a magyar ősi társadalom bomlásának feszültségeit vezették le

nem a magyarság életformája volt ez?

© Mezey Barna

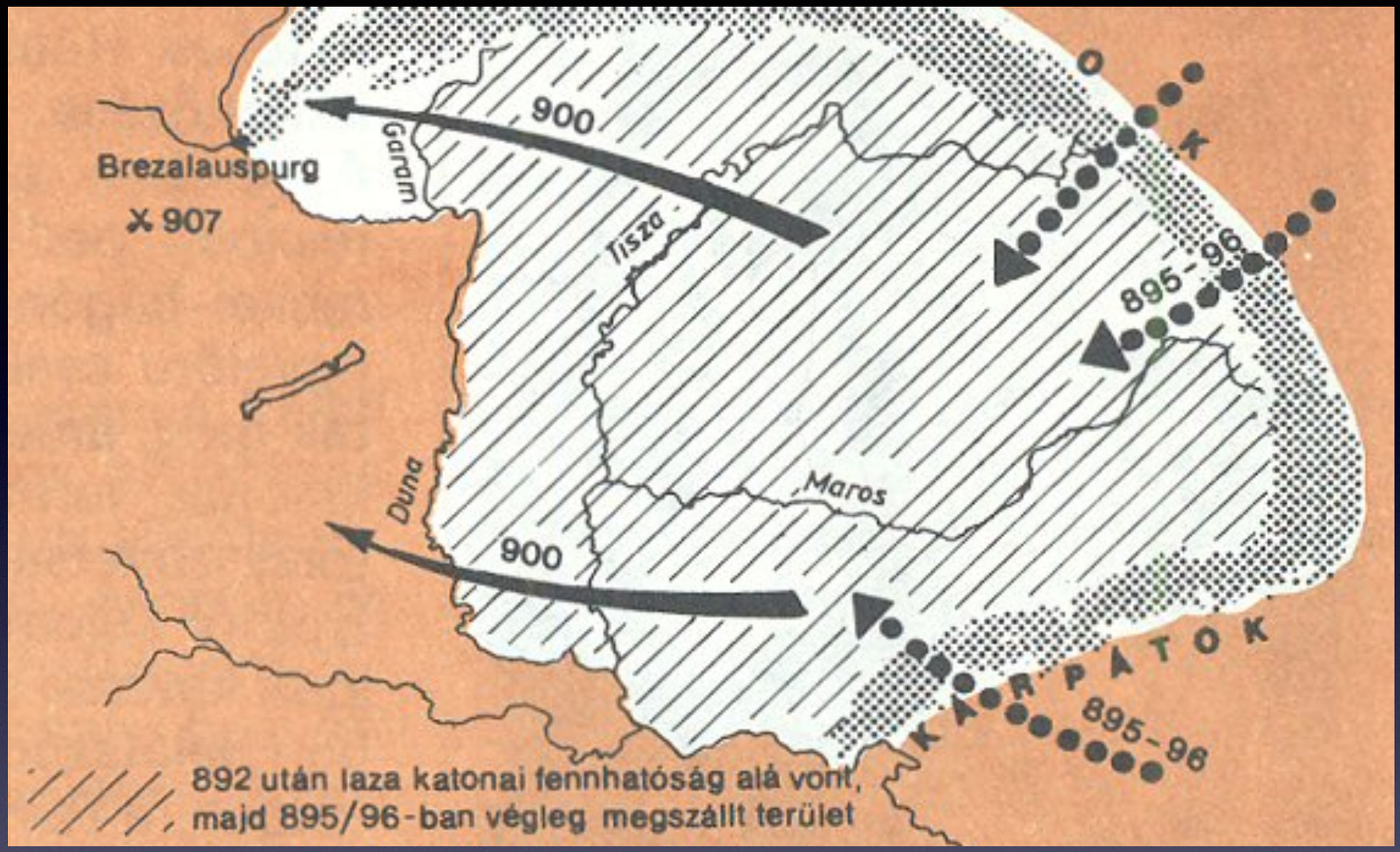

III. A magyarság a 9. században érkezett a Kárpát-medencébe

Kérdés:
És mi történt 670 / 710-ben?

© Mezey Barna

IV. A magyar állam a kereszténység védelmében a pogányság ellenében jött létre

És mi van a bizánci rítusú kereszténység felvételével?

© Mezey Barna

V. Szent István a pápától kapta a koronáját (s ezzel megvédte az országot a német birodalommal szemben)

Kérdésk: volt erre a pápának joga?

© Mezey Barna

+1 “István koronája”

létezett-e ekkor a szent korona?

© Mezey Barna

Szent korona

- V. István (1270) koronázásánál már biztosan használták

- Két különböző koronából tevődött össze

A középkori állammodellek

Előzmények

Árpádok

- Álmos (9. sz. közepe - 895)
- Árpád (890 körül - 907)
- …
- …
- …
- Géza (972-997)

Honfoglalás után

A megkésettség következményei

Európa régiói

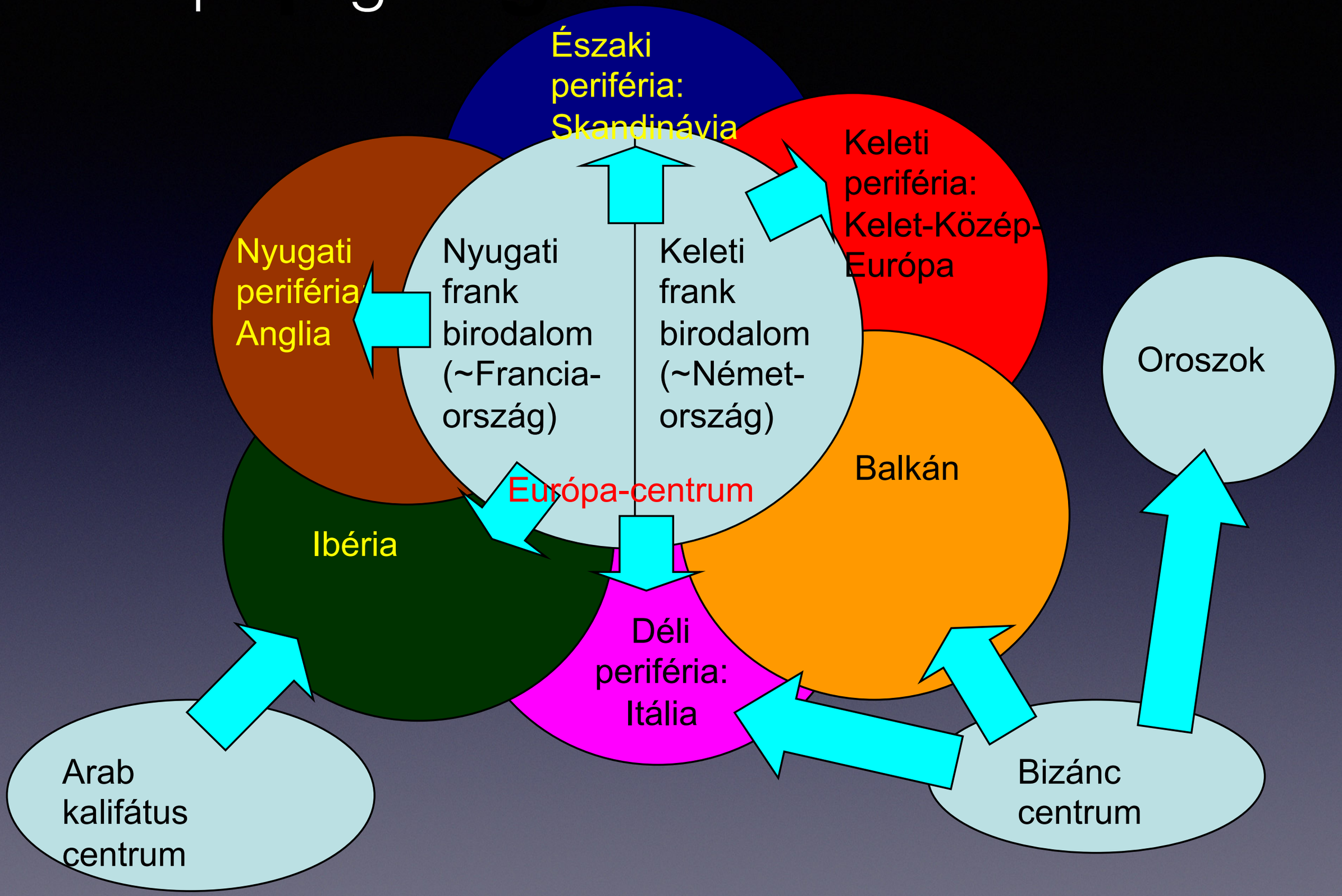

© Mezey Barna

Megkésettség tényezői

- Burgundi állam 413
- Aquitánia 418
- Száli frank állam 486

500 év

- Merseburg 933
- Augsburg 955
- Géza hatalomra lépése 972
- István koronázása 1000

50 év

© Mezey Barna

Megkésettség tényezői

- Nyugati államok:
- békés
- modell nélküli

Szerves fejlődés

- A magyar állam:
- kikényszerített
- feudális modell

Szervetlen fejlődés

© Mezey Barna

Centrum és periféria

Modernizáció

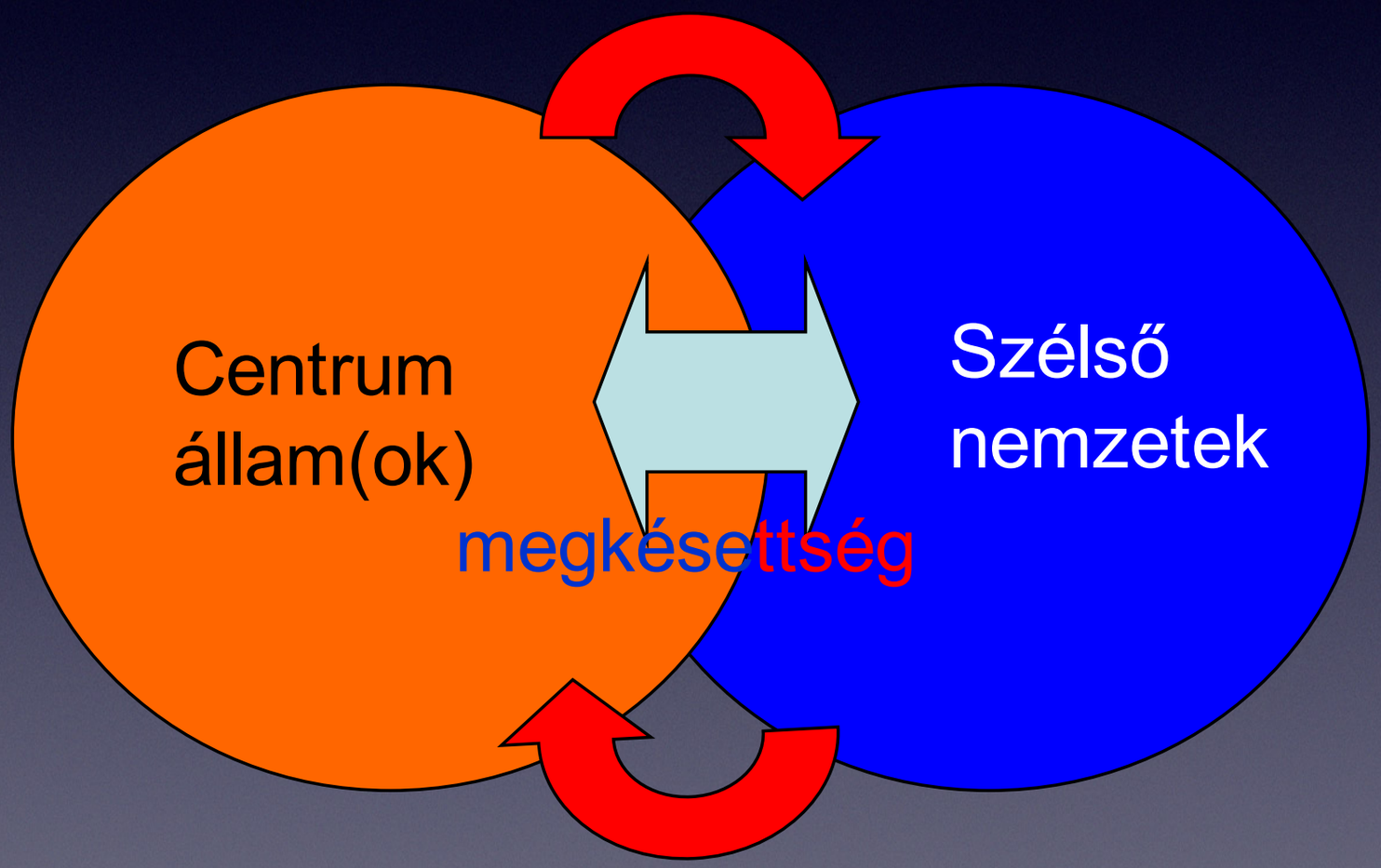

Utolérési kényszer

© Mezey Barna

Szervetlen fejlődés

© Mezey Barna

Patrimoniális monarchia

Szent István állama = hűbériség tagadása!

A Római Birodalom

Britannia
Germania Inferior
Gallia Belgica
Gallia Lugdunensis
Germania Superior
Rætia
Noricum
Pannonia Superior
Pannonia Inferior
Dacia
Mœsia Inferior
Mœsia Superior
Dalmatia
Gallia
Aquitania
Gallia Narbonensis
Alpes Poeninæ
Alpes Cottiæ
Alpes Maritimæ
Italia
Corsica et Sardinia
Hispania Tarraconensis
Lusitania
Hispania Bætica
Sicilia
Macedoniæ
Thracia
Epirus
Achæa
Asia
Bithynia et Pontus
Galatia
Cappadocia
Armenia
Cilicia
Lycia et Pamphylia
Syria
Cyprus
Assyria
Mesopotamia
Judæa
Mauretania Cæsariensis
Mauretania Tingitana
Africa
CRETA ET CYRENAICA
Ægyptus
Arabia Petræa

Államfejlődés a Nyugat-Római Birodalom bukását követően

- Germán törzsek
- Katonai demokrácia
- Egy király fősége alatt államot alapítanak
- Az lesz a király, aki a legnagyobb földbirtokos

Hatalomgyakorlás?

Megoldás: hűbériség

Fogalmak

- Személyes királyság
- Méltóságok
- Udvarok
- Királyi vármegye
- Magánjogi tekintély, magánjogi uralom

Patrimoniális monarchia felbomlása

- Okai:

- A királyi birtokok eladományozása

- A király magánjogi uralmának csökkenése

- Királyi vármegyerendszer felbomlása

- A királyi bevételek csökkenése

Patrimoniális monarchia felbomlása

- Következményei:
- Rendek megerősödése
- A király közjogi tekintélyének kiépülése
- Nemesi vármegyék megszületése
- Modern adórendszer kidolgozása

Legitimáció

- Legitimáció az Árpád korban

  - keresztény koronázás

  - Árpádok (törzsi időkre visszanyúló) tekintélye

Szent Korona-tan

- a királyi hatalom új legitimációs bázisa
- 1) a rendek választják az uralkodót
- 2) az uralkodót a Szent Koronával kell megkoronázni
- 3) csak az uralkodó emelhet valakit a kiváltságosok (rendek) közé!

Rend

- “A rend a feudális társadalom
- lényeges vonásokban azonos jogállású,
- örökletesen kiváltságolt elemeit tömöríti
- melyek érdekeiknek politikai síkon is hangot adnak.” (Elekes Lajos)

Rendek

- 11. századtól jelennek meg
  - Főpapság (praelati)
  - Bárók (barones)
  - Serviensek
  - Polgárság (szabad királyi városok)

Fogalmak

- Rendiség - 13. század
- A feudális társadalom felső rétegei rendekbe tömörülnek
- Rendi-képviseleti monarchia - 15. század
- A király a rendekkel együtt kormányozza az országot, a rendi alkotmányban meghatározott módon (vertikális hatalommegosztás)

Az abszolút monarchia

Abszolutizmus

- Abszolút = teljes, korlátlan, *korlátok nélküli*

- Az uralkodó az állam szuverenitásának kizárólagos birtokosa, akit

  - hatalma gyakorlásában sem az alkotmány,

  - sem az állami szerv(ek),

  - de az egyes rendek sem korlátozták.

Társadalmi háttér

- Iparosodás, kereskedelem fellendülése
- A járadékait egyre inkább pénzre váltó jobbágysággal együtt:
    - A nemesség háttérbe szorulása
- A megerősödő polgárság egyre nagyobb társadalmi jelentősége:
    - adóalanyok
    - gazdasági privilégiumok
    - majd: politikai jogok kérdése

I. “Bürokrácia”

- Jelentése: hivatalszerű, szakszerű

- Egész országra kiterjedő államszervezet

- Hivatali rendben működik

- Fölé-alárendeltségi viszonyok

“Bürökrata”

- Szakképzett hivatalnok
- Az uralkodó karriert biztosított számukra
- Lehetővé teszi az döntések megfelelő előkészítését, hatásainak vizsgálatát stb.

II. Adóztatás

- Lehetővé teszi az egész országra kiterjedő, szisztematikus adóztatást

- Földbirtokviszonyok felmérése!

III. Állandó hadsereg

- Közvetlenül az uralkodó által fizetett zsoldoshadsereg
- Gyarmatosítás
- Fokozódó hatalmi harc

Eredmény

- Modern állam megszületése
- Fokozott beavatkozás a gazdaságba
- A jog egységesítése
- A jog modernizálása
  - Királyi ügyészségek létrehozása
  - Rendészeti feladatok államosítása
  - Csendőrség
  - Rendőrség

A Habsburgok abszolutisztikus kísérletei Magyarországon

Az abszolutizmus esélyei Magyarországon

- 1. “Peremvidék”: Nyugat-Európához képest fejletlen gazdaság, elmaradott társadalom
    - A polgárság gazdaságilag és politikailag is súlytalan
- 2. A Habsburgok elsődlegesen nem Magyarország királyai voltak, az országot egy nagyobb birodalom részeként kívánták kormányozni
    - Nemesi előjogok védelme = Magyarország önállóságának védelme
- 3. Etnikailag sem volt egységes az ország
- 4. A birodalmi államszervezetet sosem sikerült egységesíteni

Mária Terézia és II. József

- Felvilágosult abszolutizmus rendszere (1765-1790)
- Haladó intézkedések:
  - Gazdaságfejlesztés
  - Jobbágyok védelme: Urbarium
  - Oktatáspolitika: Ratio Educationis
- de: II. József azzal, hogy nem koronáztatja meg magát, súlyosan megsérti a magyar törvényeket

Dikasztériumok (központi kormányszékek)

- Szakemberek végezték a munkát
- Uralkodói érdekek képviselete:
  - Magyar udvari kancellária
  - Helytartótanács
  - Magyar kamara (pénzügyek)
- Rendi érdekek képviselete:
  - Királyi tanács (magyar tanács)
  - Országgyűlés

A' Királyi Helytartótanáts épülete az Úrútszában.
nigliches Stadthalterey gebäude in der Herrngasse

Köszönöm a figyelmet!